

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ОХОРОНИ СУМІЖНИХ ПРАВ

Марина Романюк,

здобувач НДІ інтелектуальної власності і права НАПрН України, адвокат

У статті надано загальну характеристику законодавства України у сфері охорони суміжних прав. Розглянуті основні напрями адаптації національного законодавства до законодавства ЄС з урахуванням змін, які відбуваються в міжнародному праві. Проаналізовано низку положень директив Ради ЄС та Європейського Парламенту. Автором пропонується переглянути строки охорони суміжних прав, закріпити на законодавчому рівні порядок виплати справедливої винагороди.

Ключові слова: законодавство у сфері суміжних прав, Угода TRIPS, виконавці, виробники фонограм, телерадіомовні організації, строки охорони суміжних прав, справедлива винагорода

Законодавство у сфері охорони суміжних прав в Україні охоплює деякі положення Конституції України, низку статей цивільного, кримінального, адміністративного та митного законодавства, спеціальне законодавство у сфері інтелектуальної власності, відповідні підзаконні акти, інші нормативно-правові акти України, а також міжнародні договори, що містять питання, пов'язані з інтелектуальною власністю.

Статтею 41 Конституції України закріплено право кожного володіти, користуватись і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної і творчої діяльності. Статтею 54 Конституції України проголошено, що кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, ніхто не може використовувати чи поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [1]. Принципи свободи літературної, художньої та технічної творчості і тріада правомочностей власності є основою законодавства у сфері інтелектуальної власності.

Спеціальне законодавство щодо набуття та реалізації суміжних прав складають Закон України «Про авторське

право і суміжні права» від 23.12.1993 року № 3792-ХІІ, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм їх примірників та зафіксованих у них виконань» від 18.01.2003 року № 71; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18.01.2003 року № 72; Постанова Кабінету Міністрів України «Про розмір відрахувань виробниками та імпортерами обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах» від 27.06.2003 року № 992 .

Відповідно до ст. 36 Закону України «Про авторське право і суміжні права», суб'єктами суміжних прав є виконавці, виробники фонограм, виробники відеограм, організації мовлення. Суб'єктами суміжних прав можуть бути також особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону [2].

Залежно від об'єкта суміжних прав та суб'єктного складу відносин, до спеціального законодавства можуть бути віднесені закони України «Про телебачення і радіомовлення» від 21.12.1993 року № 3759-ХІІІ, «Про кінематографію» від 13.01.1998 року № 9/98, «Про рекламу» від 03.07.1996 року № 270/96-ВР, «Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування» від 17.01.2002 року № 2953-ІІІ, «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» від 07.10.1997 року № 554/97-ВР, «Про інформаційні агентства» від 28.02.1995 року № 74/95-ВР, «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 року № 1560-ХІІ, «Про режим іноземного інвестування» від 19.03.1996 року № 93/96-ВР, «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року № 959-ХІІ, «Про господарські товариства» від 19.09.1991 року № 1576-ХІІ, «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 року № 2210-ІІ, понад 11 постанов Кабінету міністрів України та 9 відомчих нормативно-правових актів.

Україна є учасницею Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення, вчиненої в Римі 26.10.1961 року, Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29.10.1971 року, Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятого Дипломатичною конференцією 20.12.1996 року.

Протягом 2001–2008 років до приєднання України до Марракеської угоди про заснування Світової організації торгівлі (СОТ), правове забезпечення у сфері суміжних прав розвивалося із урахуванням зобов'язань, узятих державою в межах вступу до СОТ.

Процес приєднання України до СОТ передбачав дві головні складові — про-

ведення двосторонніх і багатосторонніх переговорів та підписання угод з доступу до ринків товарів та послуг з країнами-членами Робочої групи СОТ та гармонізацію законодавства України відповідно до вимог угод СОТ [3].

Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (1994 рік) (англ. *Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights*, скорочено TRIPS або українською ТРІПС) є невід'ємною частиною Марракеської угоди про заснування СОТ.

Основною метою цього документа є запровадження єдиних стандартів щодо захисту та контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності, обов'язку сприяння запровадженню технологічних нововведень і передачі та поширенню технологій для обопільної вигоди виробників і користувачів технологічних знань у спосіб, який сприяє соціальному та економічному добробуту, а також балансу прав і обов'язків.

Статтею 14 Угоди TRIPS встановлені стандарти щодо наявності, сфери дії та використання суміжних прав. Вказана стаття містить основні положення щодо охорони прав виконавців, виробників фонограм (звукозаписів) та радіомовних організацій, що мають бути забезпечені на законодавчому рівні державами-членами СОТ [4].

Виконавцям має бути надане право запобігати здійсненню запису під час виступу та відтворенню такого запису, здійсненню ефірного мовлення та публічній трансляції виконань виступу в прямому ефірі, якщо на вказані дії він не надавав дозволу.

Виробникам фонограм має бути надано право дозволяти чи забороняти пряме або опосередковане відтворення своїх фонограм, комерційний прокат (оренду). Проте, вказане право може бути обмежено за умови дієвої системи виплати справедливої винагороди власникам прав за комерційний прокат фонограм і якщо такий комерційний прокат не може завдати суттєвої

шкоди виключним правам власників прав на фонограму на відтворення копій власників цих прав.

Телерадіомовні організації мають право на заборону запису, відтворення та ретрансляцію через радіомовні засоби, передачі телевізійними засобами, якщо здійснення у такий спосіб відбувалося без їхнього дозволу. У разі відсутності таких прав у телерадіомовних організацій право на запобігання вищевказаним діям має бути передбачено для власників авторського права щодо змісту передачі. Проте вказані права можуть бути обмежені за умови виплати справедливої винагороди.

Угодою TRIPS встановлено мінімальні строки охорони прав виконавців, виробників фонограм, телерадіомовних організацій. Інші умови, обмеження, винятки та застереження щодо суміжних прав можуть бути передбачені в межах положень Римської конвенції та застосування до прав виконавців у фонограмах і виробників фонограм у фонограмах ст. 18 Бернської конвенції.

З 01.01.2004 року набрав чинності Цивільний кодекс України, в якому статтями 449–456 врегульовані суміжні права — право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму організації мовлення.

Крім цього, Цивільним кодексом закріплені єдині для всіх об'єктів права інтелектуальної власності способи захисту прав та інтересів суб'єктів права. Це значно підвищує рівень цивільно-правового захисту прав інтелектуальної власності [5].

Вказані зміни, безумовно, сприяючи підвищенню рівня захисту прав інтелектуальної власності, крім деяких положень законодавства, не враховували норми актів ЄС і були прийняті без оцінки відповідного досвіду регулювання правовідносин у ЄС [6].

Низка положень законодавства у сфері суміжних прав відповідають нормам, встановленим актами ЄС.

Так, строк охорони права виробників фонограм і відеограм діє протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису). Організації мовлення користуються наданими правами протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі (при встановленому Угодою TRIPS мінімальному терміні 20 років).

З метою удосконалення чинного законодавства в сфері інтелектуальної власності було розроблено Програму розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2009–2014 роки, Програма спрямована на реалізацію положень прийнятої Концепції розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності на 2010–2014 роки.

Чинна в Україні державна система правової охорони інтелектуальної власності загалом відповідає міжнародним нормам і стандартам. Однак необхідність реагувати на новації міжнародного правового регулювання у сфері інтелектуальної власності, відповідати сучасним пріоритетам внутрішньої та зовнішньої політики держави, зокрема вимогам щодо створення Зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, а також прагнення активно сприяти використанню інтелектуальних ресурсів нації для економічного зростання країни зумовлюють потребу її вдосконалення [7].

Програма окреслює шляхи та засоби реалізації Концепції, наголошуючи на тому, що Розвиток і реформування державної системи має здійснюватися через вдосконалення нормативно-правової бази.

Сучасний етап розвитку законодавства у сфері охорони суміжних прав пов'язаний із внесенням змін до чинних нормативно-правових актів і розробки нових нормативно-правових актів в аспекті адаптації національного законодавства до законодавства ЄС з урахуванням змін, які відбуваються в міжнародному праві,

узгодження національних нормативно-правових актів між собою.

Законодавство щодо охорони суміжних прав має розвиватися шляхом імплементації сучасних міжнародних норм і усунення розбіжностей у чинних редакціях спеціальних законів України, кодексах України та актах міжнародного законодавства, й нормам директив Ради ЄС та Європейського Парламенту також.

Директива 2004/48/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 29.04.2004 року про забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності стосується заходів, процедур та засобів для гарантій дотримання прав інтелектуальної власності, зокрема й суміжних прав. Це стосується закріплення на законодавчому рівні адекватних заходів забезпечення процесуальних прав володільця прав при вирішенні судового спору та забезпечення належного судового розгляду.

Директива Ради ЄС 89/552/ЄЕС від 03.10.1989 року про координацію певних положень, визначених законами, підзаконними актами, та адміністративних заходів у державах-членах, які стосуються здійснення діяльності з телевізійного мовлення (Директива «Телебачення без кордонів», оновлена в 1997 році) визначає правила телемовлення в масштабах європейського єдиного ринку, використання аудіовізуальних продуктів, правила щодо показу реклами на телебаченні.

Директива 93/83/ЄС від 27.09.1993 року Ради ЄС про узгодження деяких положень авторського права і суміжних прав за застосування їх до супутникового мовлення і кабельної ретрансляції визначає терміни «супутник», «публічне сповіщення через супутник», «кабельна ретрансляція». Відповідно до цієї Директиви, право на мовлення реалізується за умови отримання дозволу на публічне сповіщення через супутник творів, захищених авторським правом. Такий дозвіл може бути отриманий лише за договором.

Суб'єкт авторського права може реалізувати свої права через організацію колективного договору чи індивідуально. «Мовлення бездротовими засобами» охоплює також публічне сповіщення через супутник.

Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2001/29/ЄС від 22.05.2001 року про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві прийнята у зв'язку із технологічним розвитком, який збільшив різноманітність форм створення, виробництва та використання об'єктів авторського й суміжних прав. Крім забезпечення виключних права на відтворення, права на публічне сповіщення творів і надання доступу до загального відома публіки до інших захищених об'єктів, права на розповсюдження, Директивою встановлені винятки та визначені зобов'язання щодо технологічних заходів. Виключено з права на відтворення дії тимчасового відтворення, що мають перехідний характер та є частиною технологічного процесу, такі, що не мають самостійного економічного значення. Передбачено забезпечення адекватного правового захисту проти обходу технологічного захисту. Під технологічним захистом розуміють пристрій, технологію чи компонент для запобігання діям щодо об'єктів, використання яких не дозволено.

Директива Європейського Парламенту та Ради ЄС 2006/115/ЄС від 12.12.2006 року про право на прокат, право на позичку та деякі суміжні права у сфері інтелектуальної власності визначила поняття «прокат» і «позичка». Визначено поняття «фільм», запроваджено термін «виробник першого запису фільму», закріплено право суб'єктів суміжних прав на розповсюдження власних об'єктів. Введено поняття «справедлива винагорода». Новою є концепція щодо винагороди — право на отримання авторами та виконавцями справедливої винагороди

за прокат не може бути предметом відмови, є невідчужуваним. Поняття «справедлива винагорода» поширюється на авторське право і суміжні права.

Директивою Європейського Парламенту та Ради ЄС 2006/116/ЄС від 12.12.2006 року про строк охорони авторських прав і певних суміжних прав встановлено, що права виконавців спливають через 50 років здійснення виконання. Якщо запис виконання видано чи публічно сповіщено до закінчення цього строку, то права спливають через 70 років від дати першого правомірного видання або публічного сповіщення. Для виробників фонограм встановлено аналогічні умови та терміни закінчення строків охорони. Строк охорони прав виробників фонограм спливає через 50 років після вироблення запису фонограми. Якщо фонограма була правомірно видана чи публічно сповіщена, то права спливають через 70 років після вчинення таких дій. Отож за національним законодавством України перебіг строку охорони починається з моменту опублікування виконання чи фонограми, натомість за Директивою початок перебігу строку охорони суміжних прав для виконавців та виробників фонограм пов'язаний з фактом правомірного видання чи публічного сповіщення.

Висновки

- Розвиток законодавства України у сфері суміжних прав визначається узгодженістю положень міжнародних нормативно-правових актів і відповідних норм національного законодавства. Процес гармонізації законодавства передбачає внесення змін до чинних нормативно-правових актів та розробку нових нормативно-правових актів.
- Національним законодавством має забезпечуватись обсяг правомочностей суб'єктам права, строки охорони прав не менші, ніж зазначені у відповідних директивах Ради ЄС та Європейського Парламенту.
- На національному рівні мають бути закріплені механізми реалізації прав суб'єктами суміжних прав, зокрема щодо виплати справедливої винагороди. ♦

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — ст. 141.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 року № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1994. — № 13. — Ст. 64
3. Бутко Б. О. Етапи вступу України до світової організації торгівлі / Б.О.Бутко // Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. — К., 2012. — № 3 (61).
4. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності // Офіційний вісник України від 12.11.2010 року. — 2010. — № 84. — С. 503. — Ст. 2989.
5. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 2003. — № № 40–44. — Ст. 356.

6. Каница Ю. М. Авторське право і суміжні права в Європі : монографія// Ю. М. Каница, С. К. Ступак, О. В. Жувака. — К. : Логос, 2012. — 696 с.
7. Програма розвитку державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні на 2010–2014 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sips.gov.ua/ua/progrrozv9-14.html>.

Надійшла до редакції 26.09.2014 року

Романюк М. Общая характеристика и основные тенденции развития законодательства в сфере охраны смежных прав. В статье дана общая характеристика законодательства Украины в сфере охраны смежных прав. Рассмотрены основные направления адаптации национального законодательства к законодательству ЕС с учетом изменений, происходящих в международном праве. Проанализирован ряд положений директив Совета ЕС и Европейского парламента. Автором сделаны выводы о необходимости пересмотра сроков охраны смежных прав, закрепления на законодательном уровне порядка выплаты справедливого вознаграждения.

Ключевые слова: законодательство в сфере смежных прав, Соглашение о торговых аспектах прав интеллектуальной собственности, исполнители, производители фонограмм, телерадиовещательные организации, сроки охраны смежных прав, справедливое вознаграждение

Romanyuk M. General characteristics and basic trends in development of legislation in the sphere of protection of related rights. The article gives a general description of the Ukrainian legislation in the sphere of related rights protection. The main directions of adaptation of national legislation to the EU legislation, the changes that occur in international law are revising. The current Ukrainian state system of intellectual property protection is broadly consistent with international norms and standards. However, while improving the legislation the international legal regulation of the innovations in this field should be taken into account. Legislation relating to the protection of related rights should be developed through the implementation of modern international standards and eliminating of the contradictions that exist in the current edition of the special laws of Ukraine, Codes of Ukraine and international law acts.

The author analyzed a number of provisions of the directives of the EU Council and the European Parliament. The key provisions of international law that must be considered in the legislation of Ukraine are highlighted. This applies to the process rights of the owner of the rights in dealing with litigation, harmonization of the rules of broadcasting across Europe and the use of audiovisual works. The directives establish the conceptual apparatus associated with the broadcast and defines the conditions of the right to broadcast. Technological development of society has led to the need for legal protection against the circumvention of technological tools, objects which are protected by copyright and related rights and the revision of the scope of rights to the use of copyright and related rights. The exception to the reproduction right is temporary reproduction, which is defined as the part of the process.

The authors concluded that the need to revise the terms of protection of related rights; set into law the procedure for payment of equitable remuneration.

Key-words: legislation in the field of related rights, TRIPS agreement, performers, producers of phonograms and broadcasting organizations, the term of protection of related rights, fair remuneration